

Manuscrisul care nu a fost

În toamna lui 1986, în biroul meu de la Editura Politică, într-una din zile citeam atent (cu creionul – cum se zicea pe atunci) noua carte a lui Constantin Noica, *Scrisori despre logica lui Hermes*. Biroul nu era nici pe departe un loc liniștit. Veneau mulți autori sau viitori autori sau foști autori care voiau să mențină relațiile cu editura. Sigur, nu eu – abia venit în redacția de filosofie a editurii – eram cel mai căutat; șefa mea, doamna Adela Becleanu-Iancu, era mereu acolo și, cu o diplomatie pe care i-am apreciat-o întotdeauna, știa cum să aranjeze lista viitoarelor propuneri pentru ”planul editorial”, adică ce cărți urmau să apară în anii următori în domeniul zis atunci al filosofiei și gestionat de subredacția din care făceam parte (dar care cuprindea și ceea ce azi am numi teorie politică – nu pur și simplu ”știință politică”). Unul dintre cei care ne vizita era Mihai Milca; pe atunci tocmai fusese numit redactor șef la *Scânteia tineretului* (ziarul, foarte răspândit, era publicat de Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist – deci se adresa unui public mai tânăr). El tocmai cumpăraseră, ca și mine, cartea lui Noica și m-a întrebat foarte interesat dacă nu vreau să scriu pentru ziar o scurtă recenzie a acesteia.

Am zis: – Da, cu mare plăcere; și în cam o săptămână i-am dat textul (ne vedeam aproape zilnic la bufetul în care luam prânzul). Recenzia a apărut repede. Sincer, abia după publicarea ei i-am înțeles semnificația mai generală: era vorba de faptul că o carte a lui Noica era promovată nu într-o revistă culturală, ci chiar într-un ziar cu puternice constrângeri politice. Recenzia mea nu părea să fie cu nimic specială: ca toate celelalte care apăruseră, era foarte favorabilă. Ea avea însă o parte destul de întinsă în care arătam că argumentația lui Noica se îndreaptă într-o direcție nu foarte fertilă (el dădea o interpretare ontologică a conceptelor utilizate); iar eu sugeram că mai relevantă ar fi fost o înțelegere epistemologică.

Surpriza a venit nu mult timp după aceea. Într-o seară primesc acasă un telefon de la Noica. (Ne cunoșteam, ne întâlnerăm de mai multe ori.) Noica a început prin a-mi mulțumi pentru recenzie; dar și pentru altceva: pentru faptul că nu produseseam, glumea el, o ”noicăreală”, și pentru că formulasem observații care lui îi păreau interesante. Și mă invita să vin, când am timp, la Păltiniș.

M-am dus acolo într-un sfârșit de săptămână, dacă îmi aduc bine aminte cam pe la mijloul lui februarie 1987, de vineri până duminică. Îi spuseseam doamnei Becleanu despre planul meu de a merge la Păltiniș. Iar dânsa mi-a sugerat să îl întreb pe Noica dacă ar fi de acord să publice o carte la Editura Politică. Ceea ce am și făcut. Șederea mea la Păltiniș, în căbănuța în care locuia Noica, a fost extrem de intensă. Sigur, am discutat multe (despre *Logica lui Hermes*, neapărat), seara la un ceai în camera lui și dimineața în timpul plimbărilor primprejur. Dar cel mai mult am discutat despre un dialog al lui Augustin, *De magistro*. Dialogul are ca punct central o anumită înțelegere a

rolului limbajului în gândirea filosofică. Dialogul îmi era destul de cunoscut. Motivul e următorul. Cum se știe, în *Cercetările filosofice* Wittgenstein începe chiar prin a se raporta la un fragment din acesta. Or, în acea vreme participam la seminarul dedicat lui Wittgenstein, condus de profesorul Flonta la Universitatea din București, și aveam cât de cât o imagine asupra diferențelor cruciale între acesta și Augustin.

Dar nu voi insista aici asupra acelor discuții. Noica a fost de acord să colaboreze cu Editura Politică și mi-a spus că în curând îmi va comunica și despre ce carte ar fi vorba. Am plecat încântat. Era duminică, o zi foarte frumoasă, cu un soare care m-a însoțit tot drumul (destul de lung) pe care l-am făcut pe jos până în Rășinari – unde am reușit să găsesc un camion care m-a dus apoi până în Sibiu, de unde am putut apoi să iau trenul către București .

Am ajuns casa duminică seara, târziu; la noi venise Gabi Andreescu – prietenul nostru, în acei ani un dizident ferm, atunci aflat sub o severă urmărire securistică. A rămas toată noapte la noi, pentru ca nu cumva, ajuns mai târziu la el la bloc, să fie întrebat unde a stat până atunci.

Ca în fiecare zi de lucru, luni dimineața, la 7.30, eram deja la birou. Dar nu am început bine să lucrez ca secretarul de partid al Editurii sună și mă roagă să trec pe la el. M-am dus. Mă așez în fața lui, îmi oferă o cafea și el începe să vorbească. Vreo câteva minute îmi spune cât de mult mă apreciază el, dar și ”noi” (era destul de neclar cine erau acești ”noi”); îmi spune că el crede că voi avea o carieră ”frumoasă” (îmi vine și acum să pronunț expresia care îmi venise atunci în minte, repetată de atâtea ori în documentele de propagandă: un viitor ”luminos”). Era clar că voia să îmi spună altceva, așa că l-am întrebat direct: - Care este problema? Răspunsul lui a fost o întrebare: - Cu cine te-ai întâlnit în acest sfârșit de săptămână?

Mi-a fost clar. Știam că el era în conexiune cu cei de la Securitate: o colegă îmi arătase de mai multe ori niște băieți cu ochi albaștri care intrau la el în birou. Iar întrebarea secretarului de partid al Editurii era foarte explicită. Nu știam însă unde bate. Așa că am răspuns evaziv: - M-am întâlnit cu mai mulți oameni în aceste din urmă zile. El a precizat: - Unde ai fost plecat? Am răsuflat ușurat, căci iată nu știa despre Gabi (așadar, nu aveam microfoane în apartament!). I-am explicat că am fost la Păltiniș, la Noica; am spus că îl cunosc de mai multă vreme și că ne-am mai întâlnit. El a încheiat calm, dar fără dubii: - Pentru binele tău, te rugăm să nu te mai întâlnești cu el. (Revenea acel plural care nu era clar la cine se referă.)

Am revenit în birou, dar nu i-am spus nimic doamnei Becleanu. Numai că destul de repede a fost și ea chemată la directorul Editurii – profesorul Dumitru Ghișe – care într-o discuție i-a explicat că la Editura Politică nu ar fi potrivit să fie publicate cărți ale lui C. Noica. Așa că dânsa mi-a transmis acest lucru. Iar amândoi am înțeles că, în cămăruța lui Noica de la Păltiniș, tot ce am vorbit a fost ascultat și a fost foarte, foarte urgent prelucrat.

M-am întâlnit spre vară cu Noica. Ne-am dat întâlnire la ceasul de la Universitate. Și, plimbându-ne noi, i-am povestit ce se întâmplase. - Da, a comentat scurt Noica: înseamnă că încă mai au ceva împotriva noastră. Eram atent, nu ne urmărea atunci nimeni, care să fi aflat ce vorbeam.

În anii următori în cel puțin două situații mi-a fost evident că birourile Editurii gemeau de microfoane. Prima a fost următoare. Era în vara lui 1989. La un moment dat redactorul șef al Editurii mă cheamă la el și mă roagă să dau un interviu: - Cui? - Ziarului *Pravda*, despre activitatea noastră editorială. Am fost de acord și am spus că aș vrea să vorbesc mai cu seamă despre cărțile de filosofie și despre traduceri: aveam în minte în primul rând colecția *Idei contemporane*, foarte cunoscută atunci și foarte apreciată. M-am întâlnit cu ziaristul, singuri într-un birou. Am vorbit vreo jumătate de oră, el m-a întrebat inclusiv despre cenzură, iar eu i-am spus cum nu prea se vedea în cazul cărților de filosofie și al traducerilor, ocolind să scot o vorbă despre alte domenii. Nu știu dacă acel interviu a apărut vreodată în *Pravda*. Însă îmi amintesc cum, a doua zi, întâlnindu-mă cu un coleg, șeful de sindicat, acesta mi-a spus: te-ai descurcat foarte bine! Evident, era și el între cei care mă ascultaseră. (După 1989 a devenit profesor universitar de drepturile omului!)

Al doilea exemplu e acesta. Către mijlocul lui octombrie 1989 directorul Editurii, Dumitru Ghișe, mă roagă să vin la el la birou. Voia nimic altceva decât să stea de vorbă cu mine. Mă mai întâlnisem cu el, citise câteva lucrări scrise de mine și chiar le aprecia. Mi-a povestit că tocmai se întorsese din Republica Democrată Germană. Acest stat, aveam să aflăm doar peste vreo lună, își trăia atunci ultimele zile. Ghișe fusese la congresul filosofilor est-germani. Aceștia, povestea el, fuseseră mult mai mult supuși unor constrângeri ideologice decât fusese situația la noi. Așa că o temă larg discutată la Congres a fost cerința acestora de a nu mai fi sub control ideologic, de a avea libertate de cercetare. Eu îl ascultam și îmi era clar că Ghișe se gândea serios nu atât la ce se întâmpla în Germania de Est, cât mai degrabă la felul în care se vor petrece lucrurile și în România. Mai mult, continuă el, tinerii filosofi est-germani s-au rupt și au făcut o întâlnire separată, afirmând că nu vor doar libertate de gândire și posibilitatea de a publica fără constrângeri ideologice, ci și altceva: nu acceptă ca pe viitor comunitatea să fie condusă de cei din generațiile vechi, care au girat o atât de lungă vreme o pseudo-cercetare. Contextul mi-a părut atunci îndeajuns de potrivit pentru a face o remarcă: - Când va veni vremea și noi vom face la fel și suntem pregătiți pentru asta! Dumitru Ghișe, îmi amintesc atât de limpede, a zâmbit dar nu a mai zis nimic.

Către sfârșitul lui ianuarie 1990 eram din nou împreună cu el. - Îți amintești, mi-a zis, de discuția noastră și de faptul că am tăcut atunci? Erau, a continuat el, prea multe microfoane în ziduri ca să pot să îți răspund ceva. (Aveam însă atunci în minte și o altă întâmplare cu el, în care nu păstrase tăcerea: pe 20 decembrie 1989 el rămăsese la Academia "Ștefan Gheorghiu", unde era prorector. Și dă un telefon la Editură, să vadă ce se întâmplă acolo. Eram de față când secretara l-a întrebat: - Care este situația? Iar răspunsul lui a fost, atunci, uluitor: - Timișoreni mei rezistă.)

Povestea începe acum să se închidă. Prin martie 1990 fostul secretar de partid mă roagă să vin din nou în biroul lui. Acum Editura devenise Humanitas, iar eu eram redactor șef. – Cred că e un lucru pe care nu îl știi, îmi spune. E urmarea a ceea ce ți-am transmis când ai venit de la Păltiniș. Ani de zile, cam la două săptămâni, ei veneau la tine la birou, după orele de program, și căutau în sertarele tale manuscrisul lui Noica. Înțelegeam că nu aveau de unde să știe că Noica nu avusese de ce să mai trimită vreo lucrare la Editură, fiindcă discuția mea cu el, în care îi transmisesem refuzul în fapt al fostei Edituri Politice de a-l publica, fusese pe stradă, lângă Universitate.

Dar mai era ceva straniu. Pentru ca o carte să ajungă să fie publicată de Editura Politică trebuia ca aceasta să fie aprobată de conducerea acesteia și apoi, undeva, la Comiterul Central al Partidului. Nu eu decideam să fie publicată. Or, pare-se că cei de la Securitate nu erau deloc siguri că acest proces era unul pe care ei îl puteau controla și de aceea voiau să se asigure că nu există un manuscrit al lui Noica acolo.

Nu am știut și nici nu am bănuțit nimic despre acele vizite ale băieților de la Securitate. Avusesem impresia că viața mea nu era controlată. Însă nu era așa: cât de mult era controlată nu știu, fiindcă niciodată nu am vrut să aflu. Nu am vrut să aflu dacă am avut dosar la Securitate și cu atât mai puțin ce ar fi conținut acesta. Am vrut să rămân cu formula: nu am de ce să mă laud cu necolaborarea mea cu securitatea, fiindcă nu am niciun merit; ei nu m-au căutat niciodată.

Pesemne că nu eram deloc "de nădejde". (De fiecare dată când mă gândesc la acest lucru îmi amintesc o poveste a tatălui meu. El era, la sfârșitul anilor '30, elev la liceul Pedagogic din Buzău și, ca toți cei care proveneau de la țară, stătea în cămin. Mulți dintre colegii săi îmbrăcaseră cămașa verde. Iar într-o zi se duce și el la șeful de cuib și îi spune că ar vrea să li se alăture. Acesta se uită la el și îi replică: - Știu foarte bine că glumești. Ești neserios, ai făcut mereu glume despre noi, ți-ai bătut joc de unii camarazi, așa că nu putem să te admitem. Avea dreptate; nici tata nu era de nădejde.)